дотримується звичаїв та устоїв, властивих цьому навчальному закладу з багатовіковою традицією. Очевидна необхідність подання перекладацького коментаря.

Під час нашого дослідження, проведеного на матеріалі роману Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та його перекладу українською мовою, здійсненого Маром Пінчевським, було проаналізовано 26 лексичних одиниць на позначення реалій суспільного життя та способи їх перекладу. Перекладач використовує прийом транскодування (транскрипції або транслітерації) у 13 випадках (50%); дескриптивної перифрази – 5 (19%); уподібнення – 5 (19%); гіперонімічного перейменування – 3 (12%). Проведений нами аналіз дозволяє зробити висновок, що при перекладі роману Мар Пінчевський використовує прийоми, запропоновані і класифіковані ще Р.П. Зорівчак у її праці «Реалія і переклад», тобто спостерігається тенденція використання стандартних шляхів перекладу навіть у тих ситуаціях та з тими лексемами, що вимагають нестандартного підходу. Перспектива подальшого наукового дослідження полягає у визначенні місця та ролі посилань внизу сторінки і в кінці тексту як способу подання соціокультурного коментаря при перекладі художньої літератури.

Список літератури

1. Влахов С. Непереводимое в переводе / Влахов С., Флорин С. ; под ред. Вл. Россельса. – М.: Междунар. отношения, 1980. – 352 с.
2. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози) / Зорівчак Р.П. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с.
3. Кардашова Н. Лінгвокультурні, соціокультурні та міжкультурні проблеми перекладу / Н. Карадашова // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – 2010. – Випуск 89 (1). – С. 182-185.
4. Сепир, Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир; пер. с англ. – М. : Прогресс-Универс, 1993. – 656 с. – (Филологи мира).
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация / Тер-Минасова С.Г.; учеб. пособие. – М. : Слово/Slovo, 2000. – 624 с.
6. Український тлумачний словник-енциклопедія / [Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін.] – К. : Вид-во «Укр. енцикл.», 2000. – 752 с.: іл.
7. Фіцджеральд Ф.С. Великий Гетсбі. Ніч Лагідна : Романи / Фіцджеральд Ф.С. ; Пер. з англ. М. Пінчевського; Передм. та приміт. Т. Денисової; Худож.-оформлювач Л.Д. Киркач. – Харків: Фоліо, 2003. – 397 с. – (Б-ка світової літератури).
8. American Cultural Literacy Online [electronic resource] – available at: http://americanculturalliteracy.com/.
9. Francis Scott Fitzgerald. The Great Gatsby / F.S. Fitzgerald. – New York : Scribner, 2004. – 180 p.
10. Geertz, Clifford. The Interpretation of Cultures: Selected Essays / Clifford Geertz. – London: Fontana Press, 1993. – 470 p.
11. Longman Dictionary of American English / Fourth edition. – Harlow : Pearson Education Limited, 2008. – 1178 p.
12. Longman Dictionary of English Language and Culture / Third edition. – Harlow : Pearson Education Limited, 2005. – 1620 p.
13. Pym, Anthony. Sociocultural Aspects of Translating and Interpreting / Anthony Pym, Miriam Shlesinger and Zuzana Jettmarová. – Philadelphia : John Benjamins Pub Co, 2006. – 255 p.
14. Sapir, Edward. Language / Edward Sapir. – New York : Yarcourt, Brace & World Publishing House inc., 1949. – 242 p.
15. The New Dictionary of Cultural Literacy: What Every American Needs to Know / E.D. Hirsch, Jr., Joseph F. Kett, James Trefil ; 3rd ed. – Boston : Houghton Mifflin Harcourt, 2002. – 672 p.

Сеник Г. І. (Чернівці)

НАСЛІДКИ КОНТАКТУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ І НІМЕЦЬКОЇ МОВ НА БУКОВИНІ

Розглядаються результати анкетного дослідження контактування німецької та української мов на Буковині.

Ключові слова: *мовний контакт, інтерференція, запозичення, буковинська німецька мова, Буковина.*

Рассматривается результаты анкетного исследования контактирования немецкого и украинского языков на Буковине.

Ключевые слова: *языковой контакт, интерференция, заимствование, буковинский немецкий язык, Буковина.*

This article points out the results of qustionnaire's research of the german-ukrainian language contact.

Key words: *language in contact, interference, borrowings, bukovinian germany language, Bukovina.*

На південно-західних українських землях і досі найменш досліджені буковинські говірки. Крім мовних описів професора С. О. СмальСтоцького, етнографічних збірок Г. І. Купчанка, Р. Ф. Кайндля, Г. Вейганда, окремих статей сучасних дослідників М. П. Кочергана, З. Н. Савченка на Буковині відсутнє детальне комплексне вивчення німецьких запозичень. Такі науковці, як В. А. Прокопенко, Л. І. Микитович, М. І. Марфієвич, М. О. Онуфрійчук, Д. В. Костюк та М. В. Леонова, займалися переважно дослідженням германізмів у творах Ольги Кобилянської та Юрія Федьковича. Багато з цих запозичень уже вийшли з ужитку, вони існують тільки у цих творах. Український вплив на німецькі діалекти тих часів залишився поза увагою науковців, окрім деяких статей про мовну інтерференцію професора О. Д. Огуя [3, с. 209]. Тому необхідно по-новому провести дослідження у цій сфері, тобто скласти перелік часто вживаних, стандартно вживаних та рідко вживаних німецьких запозичень, які актуальні на сьогоднішній день, а також дослідити знання та вживання тих українських запозичених слів чи конструкцій, які ще пам' ятають так звані буковинські німці, котрі давно покинули рідний край.

Основний матеріал дослідження відібрано з публікацій (монографії, статті), тлумачних словників української та німецької мов, словників іншомовних слів, а також у результаті багаторічних польових пошукових робіт на території Буковини і Австрії.

Здійснене в рамках даної теми дослідження політичних, економічних і культурних впливів як наслідок приєднання Буковини до Австро-Угорщини і перебування краю в складі Австро-Угорської імперії дозволило простежити вплив цих факторів на розвиток української і німецької мов.

Однозначно можна констатувати, що тісні контакти з німецькою мовою мали великий вплив і значення для розвитку й удосконалення мови буковинців: під впливом німецької мови удосконалився і збагатився лексичний склад мови, було знайдено нові форми вираження відтінків значень [1, с. 20]. У багатьох випадках відбулася номінація нових явищ, реалій і об'єктів. З іншого боку, українська мова мала певний вплив на спосіб вираження думок і почуттів етнічних німців, які проживали на Буковині. Тобто процес інтеграції і взаємозбагачення не був одностороннім. Мовні контакти мали позитивний вплив на розвиток обох мов [2, с. 198].

100 найбільш уживаних німецьких запозичень представлені у вигляді анкети за трьома аспектами: часто вживане слово, рідко вживане, вийшло з обігу. Представники трьох поколінь були опитані у різних районах Чернівецької області, які входили до складу Австро-Угорщини. Беручи до уваги проведений аналіз анкетування, встановлено таке: із розвитком суспільства, із плином часу не так часто вживаються запозичення з німецьким етимоном. Вони становлять певну частку лексики старшого покоління. Люди похилого віку досить часто майже не знають, що слова, які вони вживають кожного дня, мають німецьке коріння. Вони просто звикли змалечку називати певні предмети чи явища цими запозиченнями, хоча добре знають їх українські синоніми. Ці німецькі запозичення передавалися від покоління до покоління. Рідше їх використовує у своєму мовленні населення середнього віку, і майже не застосовуються вони молодим поколінням. Зменшення кількості запозичень з німецьким етимоном є наслідком того, що багато назв предметів, явищ, які були актуальними у XIX столітті, застаріли або зовсім вийшли з обігу. Багато мовців перейшли, звичайно, на українські мовні відповідники, хоча і знають значення німецьких запозичень.

Слід зазначити, що кількість вживаних запозичень відрізняється за територільною ознакою, в залежності від певного району області. В Заставнівському районі опитані респонденти старшого покоління розуміють до 90 % наведених в анкеті слів. Мовці Дулеба Іван (с. Мосорівка, 91 рік) та Габуза Анастасія (с. Онут, 87 років) розуміють майже кожне запозичення з німецьким етимоном і можуть пояснити їх значення та назвати українські синоніми. До 50% запозичень відомі онуці Дулеби Івана Дулебі Галині, але розуміє вона тільки 20% з них.

Цікаво й те, що в залежності від статі опитуваного мовця відрізняється і розуміння значень наведених запозичень. Не всі респонденти жіночої статі розуміють такі запозичення, як ***обцуги (die Zange-кліщі), райтки (die Reithose-широкі чоловічі штани), рашпіль (die Raspel-рубанок), штоля (der Stollen-підкова),*** які дуже чітко розуміє чоловіча половина населення. Але чоловіки не вживають або не обізнані з такими німецькими словами, які вживаються у домашньому господарстві чи на кухні. Такі слова розуміють переважно жінки: ***братрура (das Bratrohr-духовка), клямка (die Klinke-дверна ручка), рондель (das Reindl-каструля), мореля (die Marille-абрикоса), шпанга (die Spange-шпилька), братванка (die Bratpfanne-сковорідка).***

У Кіцманському районі ситуація дуже схожа. Покоління, старше за 70 років, розуміє близько 80% німецьких запозичень, а вже їх діти – лише третину наведених в анкеті слів. Деяким онукам цього покоління відомі тільки 10% слів, наприклад: Камбур Дмитро (с. Верхні Станівці, 19 років) знає 12 слів із ста названих нами. Це свідчить про те, що з кожним роком зменшується кількість запозичень з німецьким етимоном в буковинському діалекті української мови.

Є і дуже цікаві анкети. Наприклад, Яцко Ярослав (с. Великий Кучурів, 31 рік) зі Сторожинецького району народився в єврейській частині села. Незважаючи на свій юний вік, він використовує 59 запозичень зі 100 наведених в анкеті, ще розуміє 32 слова, але не вживає, отже, йому відомі 91% запозичень з анкети.

Набагато менший відсоток вживаних слів у таких районах, як Глибоцький, та у м. Чернівці (район Роші, Старої Жучки). Високий відсоток вживаних запозичень з німецьким етимоном у Путильському та Вижницькому районах.

Не тільки українська мова запозичувала нові поняття під час панування Австро-Угорщини (1775–1918), німецька мова не була винятком. Це результат двомовності на Північній Буковині, яка призвела до змішування двох різних мовних систем. Деякі поняття і предмети були для німецькомовних мовців також новими і вони запозичили немало назв, які були для позначень певних явищ для них зручнішими.

Під впливом української мови відбувалися інтерференційні процеси як в лексиці, так і у вимові та у побудові речень, часто запозичувалися вигуки: ***агій, йой, ади*** тощо. Дружні стосунки, спільне проживання та

побут призвели до інтерференцій різних видів: ***кутя, піпінки, колач, дурак, лайдак, каша, галушки, гречка, борщ, біда, сметана.*** Інтерференції проявлялися також у неправильній побудові німецьких речень та словосполучень: ***замість das kostet viel - das kostet teuer, so schnell als möglich - wie am schnellsten, so gut als möglich - wie am besten, das ist ziemlich schwer - das ist genug schwer, ich kann nicht einschlafen - es will sich mir nicht schlafen, ich habe keinen Raum oder keine Zeit - ich habe nicht wo oder wann.***

Майже 150-річний німецько-український мовний контакт призвів до зближення української та німецької мов [6, с. 202 – 203], на Буковині утворилася так звана «буковинська німецька мова» з багатьма запозиченими словами з українським та румунським етимоном. Але після першої світової війни розпалася Габсбурзька монархія, і починаючи з 1940 року більшість німців змушені були покинути Буковину, але «буковинську німецьку мову» вони забути не змогли. Наше анкетне дослідження в Німеччині та Австрії, куди виїхали колишні буковинські німці, підтверджує вплив української мови на німецьку. Ми провели анкетне дослідження, де було наведено 30 слів та 30 виразів, запозичених у «буковинську німецьку мову», під час якого опитали більше 30 вихідців з Буковини різного віку.

Згідно із заповненими анкетами буковинських німців (наприклад, Йозеф Монастерський (Нордгайм-Вестфаллен, 82 роки), доктор Еріх Бек (м. Зіндельфінген, 80 років), Леонтіне Кас (78 років), сімейна пара Ісідор (86 років) та Жозефа (82 роки) Гартман з м. Лінц, доктор Інгрід Нарганг (84 роки) з м. Енгельгартсцель, Роман Константинюк (80 років) з м. Грац) можна зробити висновок, що буковинські німці старшого покоління розуміють до 80% запозичень з українським етимоном. Вони покинули Буковину ще в дуже юному віці, але все своє життя вживали ці слова і пам'ятають їх до сьогоднішнього дня. Вже цього не можна сказати про їхніх дітей та онуків, як у випадку з німецькими запозиченнями в буковинському діалекті української мови. Леонтіне Кас навіть розказала вірш, в якому змішані три мови тогочасної Буковини та є яскравим прикладом «буковинської німецької мови», який має як українські, так і румунські запозичення:

Prosym, pane, beißt der Hund?
Ne bijsja, ne bijsja, er beißt nicht,
sonst nehme ich Hacktopor
und schneide Dir picior.

У цьому старому віші слова ***prosym pane (wir bitten den Herren), ne bijsja (hab keine Angst)*** запозичені з української мови, а слово ***picior*** походить з румунської мови та означає ***нога, гомілка.***

Слід зазначити, що мовні інтерференції свідчать про взаємний вплив обох мов. Результат такого процесу залежить від особливостей цих систем.

У процесі дослідження ще раз було підтверджено той факт, що запозичена лексична одиниця, потрапивши в нові для неї умови існування, стає залежною від мови - реципієнта і підпорядковується новим умовам на всіх рівнях мовної кодифікації.

Анкетування носіїв української і німецької мов різних вікових категорій та аналіз отриманих результатів показали, що старше покоління на Буковині вживає ще велику частину запозичень з німецьким етимоном в українській мові, але чим молодші мовці, тим менше германізмів вони використовують або й зовсім їх не знають. Буковинські німці пам'ятають і досі ще вживають інтерференції під впливом української мови, але такий результат характерний тільки для вихідців із Буковини. Їхні діти і онуки вже втратили цей зв'язок, бо народилися в країні проживання батьків і їхня свідомість та мовні особливості формувалася вже під впливом інших мов.

Дослідження українсько-німецького мовного контакту дуже актуальне, оскільки з плином часу ми втрачаємо носіїв запозичень.

Список літератури

1. Кочерган М. П. Німецькі лексичні запозичення в південно-західних говорах української мови / М. П. Кочерган // Мовознавство. – 1997. – № 1. – С. 19–24.

2. Огуй М. Німецька мова на Буковині: утвердження, функціонування та занепад у багатомовному краї / Огуй М., Огуй О. // Буковинський журнал – 2012. – №1(83) – С. 198–203.

3. Огуй О. Д. Міжмовна інтерференція на Буковині початку XX ст. / О. Огуй // Матеріали V конгрессу Міжнародної асоціації україністів. Мовознавство : зб. наук. статей. – Чернівці : Рута, 2003. – С. 209–214.

4. Сеник Г. І. Німецько-український мовний контакт на Буковині / Г.І. Сеник // Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 26-27 квітня 2013 року). – Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2013. – С. 21 – 23.

5. Сеник Г. І. Особливості німецької запозиченої лексики у буковинських говірках // Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії: Міжнародна науково-практична конференція, (м. Одеса, 26-27 жовтня 2012 року). – Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2012. – С. 18 – 20.

5. Bechert J. Einführung in die Sprachkontaktforschung. – Stuttgart, 1991.

6. Clyne M. Forschungsbericht Sprachkontakt. Untersuchungen und praktische Probleme. (Monographien Linguistik und Kommunikationswissenschaft 18), Scriptor. – Kronberg, 1975.

7. Smal-Stockyj R. Die germanisch – Deutschen Kultureinflüsse im Spiegel der ukrainischen Sprache . – Leipzig, 1942, s. 202 – 203.